

Szakértői vélemény

A Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központnál (a továbbiakban Központ) 401/1224/3/2013 számon, 2013. szeptember 11-én megindított védetté nyilvánítási eljárás keretében a Központ a Szépművészeti Múzeumot jelölte ki szakértői vélemény elkészítésére. Mihály Mária, a Múzeum főigazgató-helyettese engem kért fel ennek megírására.

A szakértői vélemény elkészítése céljából 2013. november 11-én, helyszíni szemle keretében megvizsgáltam az egri Érseki Vagyonkezelő Központban őrzött festményt. A műtárgyról tudományos feldolgozás még nem készült, így Dr. Angelo Tartuferi alább idézett informális véleményén túl kizárólag a szemrevételezésre támaszkodtam. Műszeres vizsgálatra nem volt lehetőség. Véleményemet az alábbiakban foglalom össze:

A műtárgy alkotója: Firenzei mester, 14. század második fele

A műtárgy címe: *Szent Sebestyén és Szent Domonkos*

Datálás: 1360–1380 körül

Technika: tempera és arany

Anyag: fa (valószínűleg nyárfa)

Méret: a hordozó eredeti részei a felső kiegészítés nélkül: kb. 91x58 cm; modern kerettel: 146.5x67 cm

Jelzés: jelzés nélkül

Proveniencia:

A festmény állítólag a neogótikus stílusú pusztatomaji Szent Móric kápolnából származik, amelyet gróf Nemes Vince építtetett 1892-ben. A helyi szájhagyomány szerint gróf Nemes János, Vince fia vásárolta az 1900-es évek elején. A kápolna megrongálása után Bollók Emil atya a kunhegyesi plébániára vitte a képet. A később elhagyatott plébániaépületben Zsolnay László, a szolnoki Damjanich János múzeum munkatársa bukkant rá 2010-ben, két kollégájával, Gecse Annabellával és Szebenyi Nándorral együtt. A képet először a szolnoki múzeumba, majd egy rövid időszak kiállítás után, 2013. októberében Egerbe szállították.

A kép korábbi történetéről pontos információ nem áll rendelkezésre. A hátoldalán található pecsét (lásd lejjebb) arra utal, hogy valamikor Firenze egyik külvárosában, Ricorboliban lehetett. Ez azonban semmiképp sem jelenti azt, hogy eredetileg is ide készült, bár ezt kizárni sem lehet.

Leírás:

A képen két teljes alakos férfiszent jelenik meg aranyháttér előtt, álló formátumú négyszögletes mezőben. A padlót aranyhímzéses vörös drapéria borítja.

Balra a fiatal Szent Sebestyént látjuk szembenézetben. Hosszú barna haja két-két tincsből a vállára omlik, arcát rövid, barna szakáll keretezi. Zöld harisnyát és prémmel szegélyezett, halványpiros alsóruhát visel, melynek mandzsettáját aranszegély díszíti. Csípőjén aranyveretekkel ékesített öv látható, amelynek vége az öv alatt átbújtatva lecsüng. A ruha fölött viselt, prémmel bélelt bő köpenye a ruhával azonos halványpiros színű, és hasonlóképp arannyal szegélyezett. A jobb vállon két aranygomb fogja össze. A szent három, hegyével lefelé mutató nyílveesszót tart a jobb kezében, baljában pedig a mártírhalálára utaló palmaágat fogja. Jobbra a középkori férfiként, profilból ábrázolt Szent Domonkos áll. Kissé hosszabb szakállt és tonzúrát hord. A domonkos rendi szerzetesek öltözékét viseli: fehér tunikát és csuklyás, fekete köpenyt. Jobbjában szokásos attribútumát, a fehér liliomot tartja, baljában csukott, piros könyv. Mindkét szent fejét poncmintákkal díszített, széles dicsfény övezi.

Hordozó:

A kép hordozója egy eredeti vastagságát megőrző, függőleges szálirányú nyár(?)fatábla, amelynek hátoldalán egy eredeti keresztmervítő számára kialakított mélyedés maradványa látható a felső perem mentén. A fatáblát a modern korban fönt egy vízszintes szálirányú, felül kettős íves lezárású toldással kiegészítették. (Ezt a toldást a kép felbukkanása óta készült leírásokban tévesen a keret részeként értelmezték). A toldást két kis függőleges lécz rögzíti a táblához. A toldás és az eredeti hordozó illesztésénél, illetve az eredeti hordozó felső részén egy-egy töredékes, piros viaszpecsét látható, azonos lenyomattal. Egyik pecsét sem ép, de a kettő alapján az eredeti körirat a következőképp rekonstruálható: DELEGAZIONE DI PUBBL.[ICA] SICUREZZA. RICORBOLI (Közbiztonsági Bizottság – Ricorboli). Közepén címer látható. A pecsét azonosítása és korának meghatározása további kutatómunkát igényel, de nem valószínű, hogy kiviteli pecsétről lenne szó. A hordozó hátoldalán továbbá egy kék krétával írt 73-as szám olvasható a toldott részen. Az alsó pecsét alatt nehezen olvasható, fehér krétával írt felirat („Pietro L....” ?).

Díszkeret:

A kép díszkerete aranyozott és faragott. Nem tartozik össze a fatáblával, teljes egészében modern. Neogótikus stílusban készült valószínűleg a 19. vagy 20. században. Alsó részét alul és fölül párkányokkal szegélyezett predella alkotja, amelynek két oldalán oszlopbázisok helyezkednek el. Fönt párkánnyal lezárt négyzetes alaprajzú fiálébázisok emelkednek a fejlemezek fölött. A fiálébázisokba bemetsződve középen függőkonzollal alátámasztott, kettős nyomott csúcsív kereteli a képmezőt. A fiálébázisok lezárópárkánya összetett, tört ívű oromzatpárkányban folytatódik. Az orommező közepét kerek, nyolckaréjos mérművel díszített rozetta tagolja. A rozetta hátlapját egy külön betét alkotja. A keret készítője ismeretlen, a középkori oltár szétbontása után ismeretlen időpontban került a fatáblára.

Állapot:

A fatábla belül erősen szuvasodott és jelentősen megvetemedett. Domború formát vett fel, emiatt a festett felület alul a keretnek feszül. A festett oldal felől nézve a fatábla baloldali széle eredeti állapotában maradt fenn, nincs levágva. A jobboldali szél a modern keret levétele nélkül nem volt vizsgálható. Feltételezhető, hogy a fatáblát alul megkurtították, mert a hordozó hátoldalának tetején látható, egykor a keresztmervítőnek kialakított mélyedésnek nincs meg az alsó párja, márpedig ezt a típusú strukturális elemet általában párban alakították ki. Az alsó keresztmervítő tehát egy ma már eltávolított részen lehetett.

A festett oldalon farontó bogarak kirepülőnyílásai okoztak kisebb sérüléseket. A két szent feje közepén látható kis kör alakú sérülést a körző hegye okozta, amellyel a mester a glóriákat kimérte. (Sebestyén esetében ebben megmaradt az eredeti tömítés, Domonkosnál nem).

Az aranyhátteret a modern korban újraaranyozták, és ezt az új aranyozást a hordozó felső toldásának előoldalára is kiterjesztették.

A vörös drapéria aranyhímzést imitáló díszítése valószínűleg megújított, de ennek megállapítása alaposabb restaurátori vizsgálatot igényelne.

A festett felület maga igen jó állapotban maradt fent: a kép felszínét viszonylag kevés sérülés érte, és kevés restauráláson, beavatkozáson, átfestésen esett át. Szent Sebestyén arcán négy párhuzamos karcolás látható.

A gesso-alapozás azonban nagyon sok helyen elvált a fatáblától, illetve az azt borító vászontól, és felemelkedett. A repedésháló mentén számos helyen vízszintes háztetőselelemelkedések alakultak ki. A szentek feje fölötti modern toldás vonalában mind az eredeti, mind az új részen felemelkedések és hiányok láthatók. Itt-ott sajnos a felemelkedések már leestek és hiányok keletkeztek. A további hiányok keletkezését egy gyors restaurátori beavatkozás megelőzte azzal, hogy a leginstabilabb helyeken a felületet ideiglenesen leragasztással rögzítette.

A modern keretbe a fatábla néhány, a keretbe vert szöggel van rögzítve. Ez a megoldás nem biztosít neki elég stabilitást és a szögek a fatáblába nyomódva roncsolják annak hátsó felületét.

A keret helyenként megrepedt és kisebb sérülések érték. Az oszlopbázisok párkányai, a baloldali fiálébázis felső párkánya, valamint a két oszlop elvesztek. A rozetta hátlapját alkotó falemez megvetemedett és elvált a kerettől.

Értékelés:

Stílusa és technikája alapján ítélve a pusztatomaji tábla 1360–1380 körül készülhetett Firenzében. Eredetiségét illetően szemrevételezés alapján semmilyen kétely nem merült fel. Kiemelkedő kvalitású, technikai szempontból igen gondosan kivitelezett mű. Kompozíciója, mérete és szerkezete alapján kétségtelen, hogy egykor egy háromrészes oltárkép jobboldali tábláját alkotta, Szent Domonkos tekintete tehát egykor az oltár középtábláján ábrázolt Máriára és Gyermekére irányult.

A festményt fénykép alapján Angelo Tartuferi firenzei művészettörténész Giovanni del Biondo (Casentino, 1330/1335 körül – Firenze, 1398) korai műveként határozta meg (írásbeli közlés Zsolnay Lászlónak, 2012. február 3., és Sallay Dórának, 2013. november 18.). Giovanni del Biondo életművében – főképp annak korai szakaszában, amikor a mester még Orcagna és Nardo di Cione erőteljes hatása alatt állt – valóban sok párhuzam található a pusztatomaji tábla alakjaival. A Szent Domonkoshoz hasonló, merev profilból ábrázolt alakok igen gyakoriak művein, bár megfogalmazásuk általában szigorúbb, szárazabb. Szent Sebestyén ábrázolása igen hasonló, bár kissé sematikusabb az egykor a richmondi Herbert Cook Gyűjteményben őrzött 1372-es *Mária koronázása*-triptichon bal tábláján megjelenő Szent Sebestyénhez. A pusztatomaji Sebestyén figuratípusa nagyon közel áll továbbá a firenzei Museo dell’Opera del Duomo 1375 körül készült Szent Sebestyén-triptichonjának főalakjához. A poncminták vizsgálata megerősíti azt a lehetőséget, hogy a kép alkotója Giovanni del Biondo (a pusztatomaji kép minden poncmintája fellelhető a mester életművében), azonban épp a kérdéses időszakban ezeket a poncszerszámokat más firenzei festők is használták egy nem pontosan tisztázott társulás (*compagnia*) keretében. Így attribúciós célra a poncdíszítés vizsgálata csak korlátozott mértékben alkalmas. Az attribúció és datálás biztos meghatározásához még további kutatómunkára van szükség, de semmi kétség nincs afelől, hogy a mű egy kiemelkedő mester alkotása.

A pusztatomaji tábla az utóbbi idők egyik legszenzációsabb magyarországi lelete; ehhez hasonló jelentőségű korai itáliai festmény alig két-három kerülhetett elő az elmúlt évtizedekben. Nyilvánvaló művészettörténeti jelentősége miatt az olaszországi kutatók figyelmét is azonnal felkeltette. Magyarországon egyedül a Szépművészeti Múzeum gyűjteményében található hasonló monumentális trecento táblák (ott is mindössze néhány: Jacopo di Cione, Spinello Aretino, Taddeo di Bartolo egy-egy műve). Emiatt igen nagy jelentőségű lenne, ha az itáliai festészet e jelentős korszakát egy vidéki kiállítóhely, a hazai turizmusban kiemelkedő szerepű Eger is bemutathatná e művön keresztül. Hasonló alkotás megszerzésére a gyakorlatban semmi esély sincs, nemcsak a magyar, de még a nemzetközi műkincspiacon is pótolhatatlan darabról van szó. A kép magyarországi története ezen túl fontos adalék mind a korai itáliai festészet hazai recepciótörténetéhez, mind pedig a neogótikus pusztatomaji kápolna egykori berendezésének történetéhez.

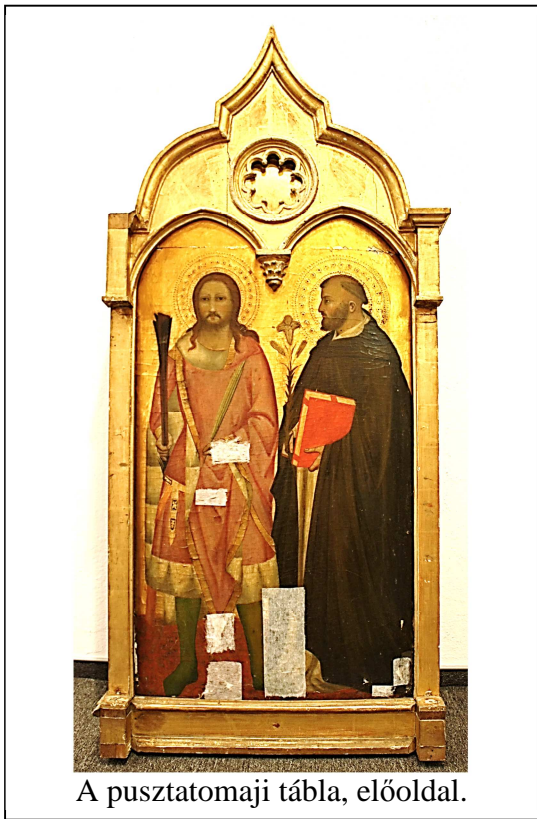
Javaslat:

Kiemelkedő jelentősége és pótolhatatlan mivolta miatt a jelen indítvány a festmény védetté nyilvánítását kéri.

A műtárgy állapota kritikusnak tekinthető, azonnali konzerválásra, restaurálásra szorul. Különleges értéke és sajátos konzerválási problémái miatt javasolt, hogy a restaurálást egy hasonló típusú műtárgyak restaurálásában nagy tapasztalattal rendelkező bizottság felügyelje, amely tagjai közt fatáblarestaurátor, festőrestaurátor és művészettörténész is van.

Dr. Sallay Dóra
osztályvezető
Régi Képtár
Szépművészeti Múzeum

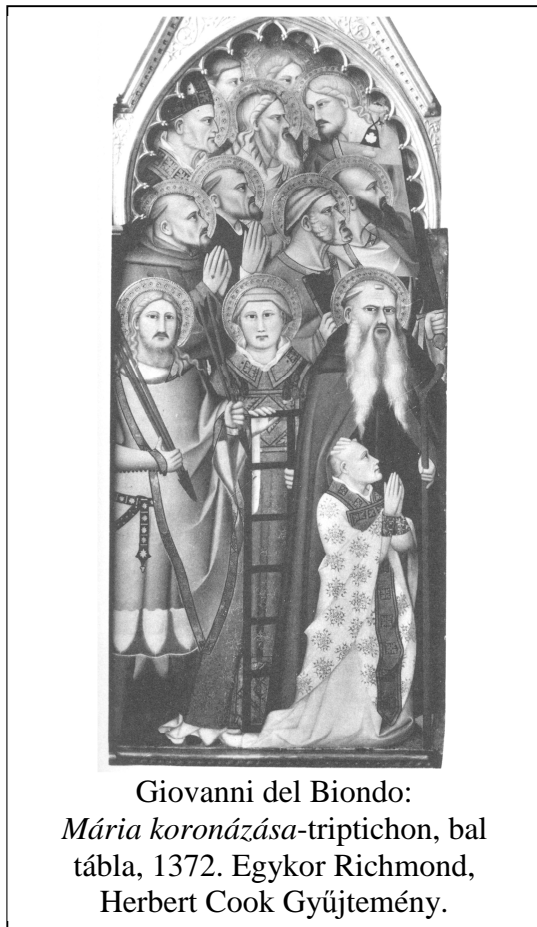
Budapest, 2013. november 23.

A pusztatomaji tábla, előoldal.

A pusztatomaji tábla, hátoldal.

Giovanni del Biondo:
Mária koronázása-triptichon, bal
tábla, 1372. Egykor Richmond,
Herbert Cook Gyűjtemény.

A pusztatomaji tábla, hátoldal, részlet
a pecsétokról és a keresztmerezítőknek
kialakított mélyedés egy szakaszáról.